

РОЗДІЛ V. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1:343.162:35.075.6

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2019-2-08>

Щодо тривалості повноважень слідчого судді в кримінальному провадженні

Войтович Є. М.

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
e.m.voytovich@gmail.com*

Ключові слова:

кримінальний процес, судовий контроль, оскарження дій, бездіяльності, оскарження рішень, реформування, інститут кримінального переслідування, судова система.

*Надійшло до редколегії:
09.09.2019*

Прийнято до друку: 17.10.2019

У статті розглянуто особливості законодавчого врегулювання інституту судового контролю в кримінальному процесі України. Зокрема, надано визначення судового контролю як самостійного інституту процесуального закону з урахуванням як останніх змін процесуального законодавства, так і змін, які почнуть діяти в законодавстві з 1 січня 2020 року щодо досудового розслідування кримінальних проступків. Зазначено недосконалість певних термінів процесуального закону, які, окрім іншого, впливають на зміст інституту судового контролю. Так, піддано критиці положення процесуального закону, які регулюють стадію закінчення досудового розслідування, що впливає на межі повноважень слідчого судді. Визначено критерії початку та закінчення строку повноважень слідчого судді стосовно конкретного кримінального правопорушення (конкретного кримінального провадження), а саме початок строку визначений виникненням права на звернення до слідчого судді, а закінчення – втратою такого права одночасно з моментом закінчення стадії досудового розслідування. Запропоновано вважати моментом втрати права на звернення до слідчого судді саме момент завершення досудового розслідування, який визначається рішенням слідчого та прокурора, про яке повідомляються учасники провадження та яке передуює відкриттю матеріалів такого провадження. Звернено увагу на недоліки законодавчого врегулювання щодо невизначеності обсягу повноважень посадових осіб сторони обвинувачення в разі повернення обвинувального акту прокурору як такого, що не відповідає вимогам процесуального закону. Запропоновано рекомендації змін чинного процесуального закону, спрямовані на усунення зазначених недоліків.

Concerning the duration of the powers of the investigating judge in criminal proceedings

Voitovich E. M.

Zaporizhzhia National University, str. Zhukovskoho, 66, Zaporizhzhia, Ukraine
e.m.voytovich@gmail.com

Key words:

criminal proceedings, judicial review, appeal against actions, inaction, appeal against decisions, reform, institute of criminal inaction, appeal against decisions, reform, institute of criminal prosecution, judicial system.

The article deals with the peculiarities of legislative regulation. In particular, the definition of judicial review as an independent institution is given and the definition of judicial control as an independent institute of procedural law, taking into account both recent changes in procedural law, taking into account both recent changes in procedural legislation, the law, as well as changes in law taking into account changes that will come into force in the law from January 1, 2020 on pre-trial investigation of criminal offenses on pre-trial investigation of criminal offenses. The status of the investigating judge of the court of first instance, the appellate court and the High Anticorruption Court is pointed out. The imperfection of certain terms of the procedural law, which, among other things, affect the content of the terms of the procedural law, which, among other things, affect the content of the institution of judicial review. It is suggested to consider the moment of beginning institute of judicial control powers of the investigating judge has expired 24 hours from the date of receipt by the investigator or the prosecutor of information about the criminal offense. Or the prosecutor of the information about the committed criminal offense is suggested to consider the moment of beginning institute of judicial control powers of the investigating judge has expired 24 hours from the date of receipt by the investigator or the prosecutor of information about the criminal offense. Or the prosecutor of the information about the committed criminal offense. Investigation stage proposed to consider the moment of loss of the right to appeal to the investigating judge at the moment of the loss of the right to appeal to the investigating judge at the very moment of completion, pre-trial investigation, determined by the decision of the investigator and prosecutor, who are informed about the proceedings, the participants will continue at the same time, the stage of pre-trial investigation is not completed, since the indictment or the relevant procedural request has not yet been sent to the court. Investigation stage is proposed to consider the moment of loss of the right to appeal to the investigating judge at the moment of the loss of the right to appeal to the investigating judge at the very moment of completion, pre-trial investigation, determined by the decision of the investigator and prosecutor, who are informed about the proceedings, the participants will continue at the same time, the stage of pre-trial investigation is not completed, since the indictment or the relevant procedural request has not yet been sent to the court. Investigation stage is proposed to consider the moment of loss of the right to appeal to the investigating judge at the moment of the loss of the right to appeal to the investigating judge at the very moment of completion, pre-trial investigation, determined by the decision of the investigator and prosecutor, who are informed about the proceedings, the participants will continue at the same time, the stage of pre-trial investigation is not completed, since the indictment or the relevant procedural request has not yet been sent to the court. Criticized by the duty of the

investigating magistrate of the investigating given that the period of such familiarization is not included in the introduction, since the time of such a reading is not within the deadline. The principal possibility of additional investigation after the decision on its impossibility of additional investigation after the decision on its completion is emphasized. Proposed recommendations for changes in current procedural completion. Suggestions for changes are suggested the law seeks to remedy this shortcoming.

Кримінальний процесуальний закон загалом та інститут судового контролю в кримінальному процесуальному праві України зокрема зазнають змін. В чинному процесуальному законі контрольна функція суду прямо зазначена в нормативному документі, а не в доктрині права. Отже, полеміка, яка раніше точилася щодо наявності контрольних функцій суду на стадії досудового розслідування або їх відсутності, актуальна сьогодні лише щодо юридичної сутності цього інституту, його суб'єктів, меж, можливостей та механізмів. У статті пропонується висвітлити проблемні питання законодавчого врегулювання зазначеного інституту та визначити можливі напрями його подальшого розвитку щодо проблемних питань, які виникли під час застосування норм кримінального процесуального закону.

Питанням судового контролю та досліджень його певних елементів приділяли увагу вітчизняні та російські науковці, зокрема Н.М. Ахтирська, В.М. Горшенев, М.М. Куцин, В.А. Лазарєва, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, І.Л. Петрухін, А. Туманянц, Д.О. Філін, Н.М. Чепурнова, І.Б. Шахов, О.Г. Шило. Слід зазначити, що дослідженням певних елементів, які зараз утворюють інститут судового контролю, приділялась увага навіть правниками радянських часів, чому буде присвячена окрема робота.

Метою статті є висвітлення недоліків законодавчого регулювання цього інституту, аналіз їх причин, пропозиція перспектив їх вирішення.

У попередніх роботах автором запропоновано таке визначення судового контролю в кримінальному процесі України: «судовий контроль в кримінальному судочинстві виражається в безпосередній перевірці законності та обґрунтованості рішень, дій та бездіяльності посадових осіб органів прокуратури, дізнання та досудового слідства на досудових стадіях кримінальної справи». Нині поняття «кримінальна справа» відсутня, існує лише кримінальне провадження, що більш точно відповідає сутності цього інституту з огляду на кількість стадій, їх детальну регламентацію та правила реєстрацій. Інститут дізнання скасований повністю, однак запропоновано запровадити кримінальні проступки та спрощений порядок їх досудового розслідування, що є певним чином тотожним з інститутом дізнання. Таким чином, запропоновано визначити судовий контроль як безпосередню перевірку слідчим суддею законності та обґрунтованості рішень, дій або бездіяльності посадових осіб сторони обвинувачення на стадії досудового розслідування кримінального провадження.

Оскільки головним суб'єктом судового контролю є саме слідчий суддя, окрім механізму обрання слідчого судді, який досліджено в попередніх роботах, пропонується дослідити межі повноважень слідчого судді в часі стосовно конкретного кримінального провадження (кримінального правопорушення).

На думку автора, межі повноважень слідчого судді мають бути визначені моментом виникнення права на

звернення до нього у вигляді скарги чи клопотання та моментом закінчення такого права.

На перший погляд, початок повноважень слідчого судді стосовно конкретного кримінального правопорушення визначити нескладно, оскільки тлумачення терміна «слідчий суддя» закріплено у ст. 3 КПК України, а із самої назви впливає можливість діяльності такого суб'єкта лише на стадії досудового розслідування. З тієї ж норми закону випливає, що стадія досудового розслідування починається з моменту внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) відомостей про виявлене кримінальне правопорушення. Однак на вимогу приписів ст. 303 КПК України слідчий суддя уповноважений розглядати скарги на бездіяльність органу досудового розслідування, яка полягає у невнесенні до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення, тобто до моменту початку стадії досудового розслідування. За таких обставин слід звернути увагу на вимоги ст. 214 КПК України, які зобов'язують слідчого, прокурора внести відомості про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту отримання відомостей про таке правопорушення незалежно від джерела їх походження. Отже, слід дійти висновку, що бездіяльність, яка підлягає оскарженню, починається саме зі спливом 24 годин з моменту отримання органом досудового розслідування, прокурором відомостей про вчинене кримінального правопорушення. На думку автора, саме сплив цього строку необхідно вважати початком повноважень слідчого судді щодо конкретного кримінального правопорушення.

Тривалість досудового розслідування залежить від багатьох чинників, однак строки досудового розслідування, які передбачені у ст. 219 КПК України, у будь-якому разі обмежують строк повноважень слідчого

судді. Слід зауважити, що чинний процесуальний закон не встановлює жодних обмежень повноважень слідчого судді у випадках, коли досудове розслідування зупинене з тих чи інших причин, тобто обов'язки здійснювати судовий контроль не залежать від стану досудового розслідування.

Певна проблематика виявляється в разі визначення моменту закінчення повноважень слідчого судді.

Насамперед слід звернути увагу на непослідовність законодавців, яка проявляється у застосуванні тотожних за своїм семантичним навантаженням термінів, які регламентують стадію досудового розслідування. Йдеться про терміни «закінчення» та «завершення».

Термін «закінчення досудового розслідування» згадується у ст. 3, гл. 24 КПК України, зі змісту яких випливає, що досудове розслідування є закінченим в разі прийняття рішення про його закриття або направлення до суду певного процесуального документа, а саме обвинувального акту, або клопотання про звільнення обвинуваченої особи з підстав, передбачених кримінальним законом, або вжиття примусових заходів певного характеру. Між тим у ч. 1 ст. 290 КПК України йдеться саме про «завершення досудового розслідування», про яке слідчий або прокурор має повідомити підозрюваного, його захисника, законного представника та захисника особи, стосовно якої передбачається вжиття примусових заходів медичного чи виховного характеру. Після цього настає стадія відкриття матеріалів, строк тривалості якої не входить до строку досудового розслідування.

Цілком очевидним, насамперед, є те, що терміни «завершення» та «закінчення» щодо семантичного наповнення та лінгвістики є ідентичними, про що прямо зазначено: «завершення – те саме, що закінчення» [1, с. 934]. Проте щодо процесуального закону ці терміни мають різний зміст.

З огляду на приписи ч. 1 ст. 290 КПК України момент завершення досудового розслідування пов'язується з повідомленням учасників провадження про таке процесуальне рішення сторони обвинувачення. Уявляється правильним висновок про те, що з моменту такого повідомлення будь-кому з учасників припиняються можливості слідчого та прокурора проводити слідчі дії. Інший висновок суперечитиме самому змісту інституту відкриття матеріалів провадження іншій стороні, адже безпосередньо після такого повідомлення триватиме стадія відкриття матеріалів. Отже, матеріали, отримані після її здійснення, вже не є не відкритими протилежній стороні, тому не можуть використовуватися судом. Слід також звернути увагу на те, що строк виконання процедури відкриття матеріалів іншій стороні не включається до строку досудового розслідування, що прямо передбачено ч. 3 ст. 219 КПК України. Однак після завершення процедури відкриття матеріалів сторона обвинувачення повинна виконати певні дії, а саме скласти обвинувальний акт та реєстр матеріалів досудового розслідування або клопотання про вжиття щодо особи примусових заходів, а прокурор повинен вручити примірники цих документів підозрюваному та його захиснику, що прямо передбачено ст. 293 КПК України. Ці дії вже включаються до строку досудового розслідування, а їх тривалість потенційно не є обмеженою з огляду на різні чинники, які виникають в ході розслідування. Отже, існує проміжок часу, коли досудове розслідування є завершеним, але не є закінченим.

В такій ситуації постає запитання про те, чи повноважний слідчий суддя здійснювати судовий контроль у період, коли досудове розслідування є завершеним, але не є закінченим.

Процесуальний закон надає відповідь на це запитання шляхом покладення на слідчого суддю обов'язку за клопотанням сторони провадження

встановити протилежній стороні строк для ознайомлення з матеріалами в разі зволікання під час ознайомлення з матеріалами провадження, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів. Це прямо закріплено в ч. 10 ст. 290 КПК України.

На думку автора, цю позицію законодавців слід піддати критиці з таких міркувань.

Насамперед, санкція ч. 10 ст. 290 КПК України зводить нанівець дискреційні повноваження слідчого судді як суб'єкта носія саме судової влади, оскільки не залишає можливості відмови щодо задоволення клопотання сторони провадження в разі його необґрунтованості, адже встановлює саме безальтернативний обов'язок встановлення певного строку в разі заявлення такого клопотання. Отже, незалежно від мотивації заявника клопотання та його підтвердження фактичними обставинами слідчий суддя вже зобов'язаний; така правова конструкція створює передумови для зловживань з боку будь-якої сторони провадження; закладено також підстави для корупційних зловживань, оскільки будь-які законодавчі підґрунтя для вирішення такого клопотання не визначені (ні строки подання, ні його суб'єкти, ні строки та порядок розгляду клопотання, ні коло суб'єктів, які мають право на участь у такому розгляді, ні обставини, які повинні братися до уваги під час його розгляду). До того ж слід зазначити, що конструкція «зволікання під час ознайомлення» наповнена певним змістом лише в розумінні особи, яка нею користується, тобто є суто суб'єктивною й такою, яка позбавлена формальної визначеності, що притаманне саме правовій нормі.

Слід взяти до уваги також те, що строк, протягом якого триває відкриття

матеріалів сторонами, не входить до строку досудового розслідування, але входить до строку дії запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту або тримання під вартою, які вибрані щодо підозрюваного. За таких обставин досліджуване повноваження слідчого судді неповністю відповідає завданням судового контролю, адже можливості сторони обвинувачення на збирання доказів вичерпані фактом завершення досудового розслідування. Жодної заборони на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування для підозрюваної або обвинуваченої особи не існує на жодній стадії. Є певні недоліки законодавчого врегулювання доступу до матеріалів досудового розслідування для захисника, який прийняв доручення на захист після виконання сторонами вимог ст. 290 КПК України, однак цим питанням буде надано увагу в окремому дослідженні найближчим часом.

Викладене дає підстави для висновку. На думку автора, повноваження слідчого судді будь-якого рівня (перша або друга інстанції, Вищий антикорупційний суд) мають закінчуватися саме в момент завершення, а не закінчення досудового розслідування, окрім випадків, про що буде зазначено нижче.

Можуть виникнути аргументи на противагу щодо можливої необхідності заходів забезпечення у вигляді арештів майна, дії запобіжних заходів щодо підозрюваного, покладання на нього обов'язків тощо саме в період між завершенням та закінченням досудового розслідування. Спростування цих аргументів не може складати труднощів, адже вирішення питання щодо накладення арешту на майно підозрюваного, або на тимчасово вилучене майно не є проблемою протягом двох місяців, які становлять строк звичайного досудового розслідування. Певні технічні складнощі можуть становити питання продовження дії запобіжних заходів та тривання обов'язків підозрюваного, які передбачені

ст. 194 КПК України. Однак ці труднощі не є неподоланими, питання обґрунтовано лише організацією роботи відповідного слідчого підрозділу. Щодо балансу інтересів суспільства та особи перевага повинна бути надана саме інтересам особи щодо здійснення повноважень сторони обвинувачення.

Залишається відкритим питання можливості здійснення контрольних функцій слідчими суддями в момент, коли досудове розслідування завершено, однак перед слідчим суддею поставлене питання, що входить до його компетенції, до такого завершення. Йдеться про право заявити скаргу або клопотання перед використанням стороною обвинувачення права повідомити учасників провадження про завершення досудового розслідування, однак за умови того, що з тих чи інших підстав слідчий суддя не розглянув питання, які перед ним поставлені.

Під час вирішення цього питання слід виходити із загальних принципів кримінального процесуального закону та приписів Конституції України. Зокрема, з права оскаржувати дії та рішення, яке передбачено ст. 24 КПК України, та права доступу до правосуддя, яке закріплено у ст. 55 Конституції України. Будь-яке право має кореспондуватися з обов'язком таке право реалізувати, адже інакше таке право перетворюється на пусту декларацію. Отже, наявне право звернутися до слідчого судді породжує обов'язок слідчого судді таке звернення розглянути незалежно від того, чи є досудове розслідування завершеним або навіть закінченим.

Певні неузгодженості породжує ст. 314 КПК України. Однією із засад прийняття Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році була необхідність усунення інституту додаткового розслідування, який, безумовно, був важливим чинником, що впливав на дотримання прав людини з огляду на кримінальне переслідування. Однак ст. 314 КПК України дає суду

право повернути прокурору обвинувальний акт як такий, що не відповідає вимогам процесуального закону. Проводити аналогії цього процесуального рішення з інститутом додаткового рішення не є коректним, ця тема потребує окремого дослідження, проте слід констатувати, що наявна теоретична й практична проблема.

Так, з огляду на прямі приписи ст. 3 КПК України стадія досудового розслідування закінчилася в момент направлення до суду обвинувального акту або іншого процесуального клопотання. Інститут поновлення досудового розслідування пов'язаний лише з випадками його зупинення, що однозначно врегульовано приписами гл. 23 КПК України. У жодних інших випадках досудове розслідування не поновлюється. Слід визнати, що будь-які повноваження слідчого закінчилися в цей момент. Залишається відкритим питання щодо повноважень процесуального керівника, адже ч. 11 ст. 290 КПК України побічно припускає можливість отримання доказів прокурором і після направлення обвинувального акту до суду. Однак залишається відкритим питання щодо процесуальних механізмів такого отримання, гарантій дотримання конституційних прав учасників провадження під час отримання доказів поза строками розслідування, фіксації результатів таких невизначених дій. Не є однозначно вирішеним питання щодо права прокурора прийняти процесуальне рішення про закриття кримінального провадження після повернення

обвинувального акта, змінити кваліфікацію дій винної особи, формулювання обвинувачення тощо.

Проте слід визнати той факт, що існує певний проміжок часу між поверненням обвинувального акта прокурору та повторним направленням обвинувального акта до суду. Процесуальний закон не надає відповіді на питання щодо обсягу повноважень посадових осіб сторони обвинувачення в цей час. Однак з огляду на приписи ст. 3 КПК України цей час не можна вважати таким, що входить у стадію досудового розслідування, отже, можливості звернення до слідчого судді в цей час не існує.

Підсумовуючи наведене, констатуємо значні прогалини в законодавстві у сфері правового регулювання контрольної діяльності суду, отже, в цій сфері потрібні подальші теоретичні розробки та практичні зміни. Безумовно, прийняття Кримінального процесуального кодексу України вирішило певні проблеми в цій сфері, які існували до 19 листопада 2012 року, однак лише правозастосовна практика та теоретичні розробки сприятимуть утвердженню законності, оскільки проблеми, які існували до цієї дати, однозначно не вирішені. Подолати цю ситуацію можна шляхом усунення суперечностей у термінології процесуального закону, визначення повноважень посадових осіб сторони обвинувачення на стадії повернення обвинувального акта прокурору тощо.

Література

1. Словник української мови. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=27943&page=933> (дата звернення: 09.05.2019).

References

1. *Slovník ukraínskoi movy* [Dictionary of Ukrainian], available at : <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=27943&page=933> (access 09.05.2019).